ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Μακεδονικά

Τόμ. 3 (1956)

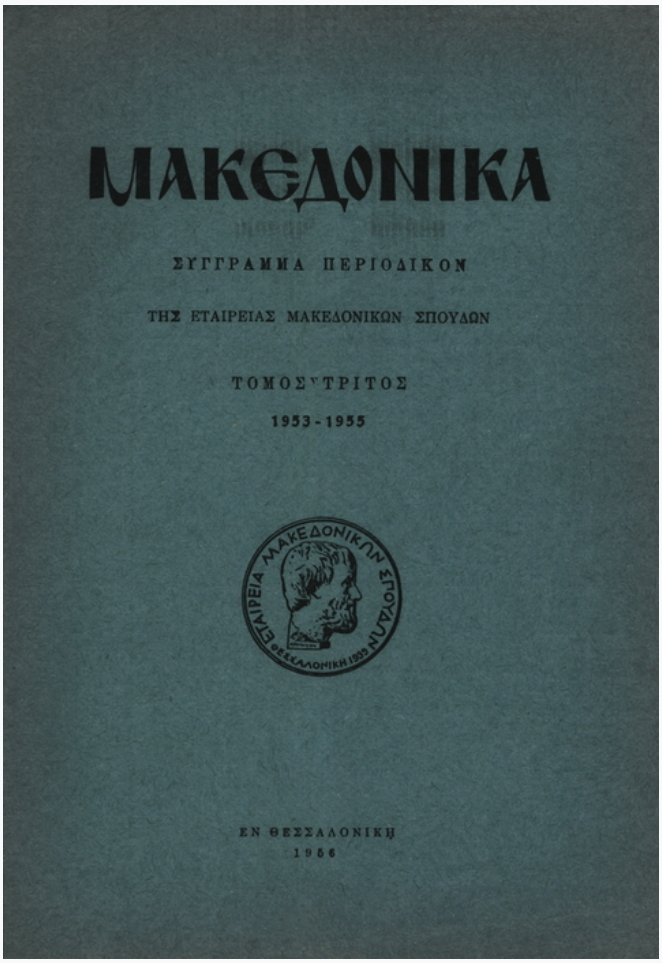

Το Μονύδριον του Σωτήρος το κατα τον Μάκρωνα της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης

Α. Ξυγγόπουλος

doi: 10.12681/makedonika.1110

Copyright © 2015, Α. Ξυγγόπουλος

Άδεια χρήσης Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ξυγγόπουλος Α. (1956). Το Μονύδριον του Σωτήρος το κατα τον Μάκρωνα της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης. *Μακεδονικά*, *3*, 377–378. https://doi.org/10.12681/makedonika.1110

ΤΟ ΜΟΝΥΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΑΚΡΩΝΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς Εὐθυμίου Διονυσιάτου δημοσιευόμενον ἀνωτέρω δεύτερον ἔγγραφον τῆς Μονῆς Διονυσίου,[1] τὸ διὰ μακρῶν σχολιαζόμενον ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Στ. Κυριακίδου,[2] παρέχει στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα, συνδυαζόμενα πρὸς τὰ περὶ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας γενόμενα κατὰ καιροὺς οἰκοδομικὰ εὑρήματα, δύνανται νὰ ὁδηγήσουν εἰς ἀξίας λόγου τοπογραφικὰς διευκρινήσεις.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δευτέρου ἐγγράφου ἀναγινώσκομεν, ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὰς ἀνορθογραφίας καὶ ἀσυνταξίας, τὰ ἑξῆς: «*Μονύδριον τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τὸ συγκείμενον τῷ ναῷ τῆς ἐνυποστάτου λόγου Θεοῦ Σοφίας, παρὰ τὸ εὐώνυμον μέρος τοῦ μάκρωνος, ἐπάνω τῶν λεγομένων σκαλίων...*». Πρόκειται συνεπῶς περὶ μονυδρίου, εὑρισκομένου βορείως τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ προσκεκολλημένου ἐπὶ μακρᾶς στοᾶς (μάκρωνος), ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς αὐλῆς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Βορείως τῆς Ἁγίας Σοφίας εὑρέθησαν κατὰ καιροὺς τὰ λείψανα τριῶν ναΐσκων, ἤτοι:

α'. Παρεκκλήσιον, προσκεκολλημένον εἰς τὸ πρὸς Ἀνατολὰς ἄκρον τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τούτου τὴν ἁψῖδα ἀνεῦρε κατὰ τὸ 1938 ὁ κ. Μ. Καλλιγᾶς.[3]

β'. Ναὸς ἀνευρεθείς, συμφώνως πρὸς τὰς πληροφορίας τοῦ Π. Παπαγεωργίου, κατ' Ἰούνιον τοῦ 1892 «εἰς βάθος 3 μέτρων ὑπὸ τῷ νῦν ἐδάφει ἐν τῇ ὄπισθεν αὐλῇ τοῦ τζαμίου τῆς ἁγίας Σοφίας ἐν 40 βημάτων ἀποστάσει ἀπὸ τοῦ ἁγίου Βήματος αὐτοῦ».[4] Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν ἐσῴζοντο τοιχογραφίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ προσωπογραφία τοῦ ἱδρυτοῦ, συνοδευομένη ἀπὸ ἡμικατεστραμμένην ἐπιγραφήν.[5]

γ'. Ναΐσκος, τοῦ ὁποίου τὰ θεμέλια ἀπεκαλύφθησαν τὸ 1926/7 κατὰ τὴν διαρρύθμισιν τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς Ἁγίας Σοφίας

[1] Βλ. ἀνωτέρω, σ. 365 κ.ἑξ.
[2] Αὐτόθι, σ. 372 κ.ἑξ.
[3] Π.Α.Ε. 1938, σ. 68 κ.ἑξ. καὶ παρένθετος εἰκὼν 1.
[4] Π. Παπαγεωργίου, ἐν Β.Ζ. 1, 1892, σ. 483.
[5] Παπαγεωργίου, ἔνθ' ἀν. σ. 485 κ.ἑξ.

καὶ τῆς παραλλήλως πρὸς αὐτὸν βαινούσης ὁδοῦ. Τὰ θεμέλια ταῦτα εὑρέθησαν εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀναλήμματος, τοῦ ὑποβαστάζοντος τὸν περίβολον, εἰς τὸ κατάστρωμα περίπου τῆς σημερινῆς ὁδοῦ, ἀπέναντι τῆς ΒΔ γωνίας τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ναΐσκων οἱ δύο πρῶτοι πρέπει ὁπωσδήποτε ν' ἀποκλεισθοῦν, διότι ἀμφότεροι εὑρίσκοντο εἰς τὸ σημερινὸν περίπου ἔδαφος τῆς αὐλῆς τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ κάτω αὐτοῦ, ὁ δὲ α', ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Καλλιγᾶ ἀνασκαφείς, ἦτο προσκεκολλημένος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ὁ παρουσιάζων τὰς περισσοτέρας πιθανότητας ταυτισμοῦ πρὸς τὸ καθολικὸν τοῦ μονυδρίου τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸ δεύτερον Διονυσιατικὸν ἔγγραφον, εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ τρίτος. Περὶ τούτου πείθει ἰδίως ἡ θέσις του εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀναλήμματος, ἡ ὁποία συμφωνεῖ μὲ τὴν φράσιν τοῦ ἐγγράφου «ἐπάνω τῶν λεγομένων σκαλίων». Φαίνεται δηλαδὴ ὅτι τὸ ἀνάλημμα τοῦτο εἶναι πολὺ παλαιὸν καὶ ἀπαραίτητον λόγῳ τῆς ἐκεῖ ὑπαρχούσης κατωφερείας, ἡ δὲ ἐπικοινωνία ἀπὸ τῆς αὐλῆς τῆς Ἁγίας Σοφίας πρὸς τὴν ὑπερκειμένην ὁδὸν θὰ ἐγίνετο, ὅπως εἶναι πολὺ φυσικόν, διὰ κλίμακος, «τῶν λεγομένων σκαλίων».

Εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ἀναλήμματος τούτου πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι θὰ ἦτο προσκεκολλημένος ὁ μάκρων τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀπὸ τὴν φράσιν δὲ τοῦ ἐγγράφου ὅτι τὸ μονύδριον ἔκειτο «παρὰ τὸ εὐώνυμον μέρος τοῦ μάκρωνος» ἐξάγεται τὸ πιθανόν, κατὰ τὴν γνώμην μου, συμπέρασμα, ὅτι ὁ μάκρων οὗτος, πλὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀναλήμματος προσκεκολλημένου ἰσογείου, θὰ εἶχε καὶ ὑπερκειμένους ὀρόφους, ἀκριβῶς ὅπως καὶ σήμερον ἀκόμη συμβαίνει εἰς τὰς μονάς. Ὥστε ὁ βόρειος (εὐώνυμος) τοῖχος τῶν ὑπερκειμένων ὀρόφων τοῦ μάκρωνος ἀπετέλει τὴν πρὸς Νότον πλευρὰν τοῦ μονυδρίου τοῦ Σωτῆρος.

Δεδομένου ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ ναΐσκου, τὸν ὁποῖον θεωροῦμεν ὡς τὸ καθολικὸν τῆς μικρᾶς μονῆς τοῦ Σωτῆρος, εὑρέθησαν, ὡς εἴπομεν, ἔναντι τῆς ΒΔ γωνίας τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ὁ μάκρων καὶ τὰ παραλλήλως πρὸς αὐτὸν βαίνοντα οἰκήματα τοῦ μονυδρίου ἐξετείνοντο ἀπὸ τοῦ μέρους τοὐλάχιστον ἐκείνου μέχρι περίπου τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἂν μὴ καὶ ἔτι περαιτέρω αὐτοῦ, ὅπως παρετήρησε καὶ ὁ κ. Κυριακίδης.[1]

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὰ «λεγόμενα σκαλία», ταῦτα εὑρίσκοντο πιθανώτατα δυτικώτερον τοῦ μονυδρίου, διότι ἄλλως θὰ διέκοπτον τὸ κτήριον τοῦ μάκρωνος. Ταῦτα πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν μεταξὺ τοῦ ἀπέναντι τῆς ΒΔ γωνίας τῆς Ἁγίας Σοφίας κειμένου ναΐσκου καὶ τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τοῦ περιβόλου τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

[1] Ἔνθ' ἀν. σ. 373.